

Институт
за агростратегии
и иновации

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ПЛАНИНСКОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В ПЕРИОДА 2014-2020 г.

ИНСТИТУТ ЗА АГРОСТРАТЕГИИ И ИНОВАЦИИ

30.01.2014 г.

1. Въведение

Планинските райони са места за отдых и вдъхновение, но също и огромен източник на природни ресурси и селскостопанско производство, което осигурява прехраната не само на местното население, но и на хората от големите градове. Селското стопанство в планините осигурява и заетост на хората, живеещи в тези райони. Тези територии имат силен потенциал за растеж и производство на биологични продукти. За да може да се използва пълния капацитет на планинските райони, се изискват активни, амбициозни и целенасочени политики, които да спомогнат за преодоляване на ограниченията, свързани със специфичните географски особености и промените в климата - главна предпоставка за осъществяване на всяко приложено действие в планинските и другите необлагодетелствани територии. Опитът показва, че стопанствата в планините са ориентирани към високо качество на производство и управление на природните ресурси, което благоприятства за биологичното разнообразие и опазване на ландшафта.

2. Кой район се счита за „планински“?

България за първи път определя своите планински и други необлагодетелствани райони в рамките на изминалия програмен период 2007 – 2013. В действащата Наредба за определяне на критериите за необлагодетелствани райони (Приета с ПМС № 30 от 15.02.08 г. Обн. ДВ. Бр. 20 от Февруари 2008 г., изм. ДВ. Бр.53 от 12 Юли 2011) са обособени показателите, които определят същността на планинските райони, както и териториалният им обхват. Землищата на населените места, които попадат на територията на планинските райони, трябва да отговарят на един от следните критерии:

- Средна надморска височина минимум 700 м. ;
- Среден наклон на терена минимум 20%;
- Средна надморска височина минимум 500 м. в комбинация със среден наклон на терена минимум 15%.

Райони, с ограничения, различни от планинските се характеризират със слабопродуктивни земеделски земи, ниски температури, плитка дълбочина на вкореняване и стръмни склонове. Землища на населени места със слабопродуктивни земеделски земи са землища, на които средно претеглената категория на земеделската земя е от шеста до десета категория включително.

Обща статистика за стопанствата в планинските райони в България (площ, ИЗП, размер, икономически размер).

По данни на FSS¹ за 2007 година, общата площ на необлагодетелствани и планински райони на територията на България, представлява 38.1%. Използваната земеделска площ (ха) е 7.9%, а стопанствата в планинските и необлагодетелствани райони са около 28.8%. Пряко назначената работна сила в стопанствата е 25%. Процента на добитъка – животинска единица в тези райони за България е 21.7%.

¹ FSS - Farm Structure Survey

Средния размер на стопанствата за България в планините е по малък от 4 хектара а именно:

- **1.7 ха за стопанства в планинските райони;**

- **8.0 ха за равнинните райони**

По отношение на годишната работна единица (ГРЕ) на хектар, в планинските и необлагодетелствани райони е 2.0 (ГРЕ), а за равнинните райони селскостопанския труд се равнява на 7.6 (ГРЕ).

Икономическия размер на стопанствата в планинските и равнинни райони е следният:

- **Икономически размер (ха) в планинските райони – 861 €**

- Икономически размер (ха) в равнинните райони – 380 €

- **Икономически размер (годишна работна единица) в планинските райони – 1 689 €**

- Икономически размер (годишна работна единица) в равнинните райони – 2 896 €

Разпределение на площите и броя на животновъдните единици в планинските райони за България.

Гъстотата на животните на пасища или други повърхности подходящи за паша в планинските райони е с индекс от около 70 ЖЕ/ха използвана земеделска площ. Тук се забелязва висока гъстота на животните в планинските райони, при среден индекс за ЕС от около 43 ЖЕ/ха използвана земеделска площ.

Хранителни продукти от планинско земеделие.

По данни на статистическо проучване на FSS, в планинските райони на България, няма съществена разлика в дяла на производството от растениевъдство и животновъдство. За растениевъдството делът е малко над 50%, а за животновъдство малко под 50%, от общото производство на хранителни продукти в ЕС.

Според изследване на DG AGRI, общото производство на планински продукти в България е 0.6, което е дял от 6.35% от планинското производство на всички страни членки в ЕС. А ето и по подробни данни:

Планинска продукция от растениевъдство – 78 (М€)

Планинска продукция от животновъдство – 70 (М€)

Производство на планински продукти в България по сектори.

МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ

- Краве мляко – 18.8 (М€) или 7.2% (дял на планинските продукти)

- Овче и козе мляко – 11.3 (М€) или 18.8% (дял на планинските продукти)

РАСТИТЕЛНИ КУЛТУРИ

- Костилкови плодове – 1.4 (М€) или 4.64% (дял на планинските продукти)

ЖИВОТНОВЪДСТВО

- Едър рогат добитък – 6.97 (М€) или 12.31% (дял на планинските продукти)

- Овче и козе месо – 21.9 (М€) или 20.9% (дял на планинските продукти)

Производството на краве мляко в планинските райони в България се равнява на 0.4% за страната и 6.88% от общото производство на Европейския съюз. До 2007 година България произвежда 64.9 (кТ) мляко в планинските райони, а общото производство на страната е 6.9%.

Производството на овче и козе мляко на територията на България в планинските райони е 22.6 (МТ) или 1.24% от производството на ЕС.

Търговската стойност на едрия рогат добитък в планинските райони е 0.2% за страната и 12.7% от търговската стойност за ЕС.

Интересни са данните за цените на краве мляко в планинските райони и равнините, като не се забелязва чувствителна разлика:

- Цена на краве мляко в планината – 0.29 €
- Цена на краве мляко в равнинните райони – 0.28 €

Новият Регламент (ЕС) № 1305/2013 от 17 декември 2013 година, относно подпомагане на развитието на селските райони от ЕЗФРСР (Регламента за РСР) и по-точно чл. 32 определя категориите на районите с природни и други специфични ограничения, които всяка държава членка следва да съблюдава. Те отново се групират като:

- Планински;
- Райони, различни от планинските райони, със съществени природни ограничения; и
- Други райони със специфични ограничения.

С оглед да бъдат допустими за плащанията, предвидени в член 31, планинските райони се характеризират със значително ограничение на възможностите за използване на земята и осезаемо нарастване на производствените разходи поради:

а) наличието, поради надморската височина, на много неблагоприятни климатични условия, които значително скъсяват вегетационния период за растениевъдството;

б) наличието, на по-ниска надморска височина, на твърде стръмни склонове в по-голямата част от въпросния район, поради което не може да се използва механизирани техника или пък се налага използването на твърде скъпо специално оборудване, или комбинация от тези два фактора, когато ограниченията, произтичащи от всеки един, взети поотделно, са по-малки, но комбинацията от двата фактора води до еквивалентно ограничение. За да отговарят на условията за плащания, районите, които не са планински райони, се считат за райони със съществени природни ограничения, ако най-малко 60 % от земеделската площ отговаря на поне един от критериите, изброени в приложение III, по определената прагова стойност.

Спазването на тези условия се гарантира на равнището на местните административни единици (равнище „LAU 2“ – за България това са населените места) или на равнището на ясно определена местна единица, която обхваща една-единствена ясно указана прилежаща географска област с определим икономически и административен облик.

Районите със специфични природни ограничения (третата група) са допустими за плащания, ако са със специфични ограничения и когато е необходимо управлението на земята да продължи с цел запазване или подобряване на околната среда, поддържане на ландшафта и запазване на туристическия потенциал в района или за защита на бреговата ивица. Районите със специфични ограничения обхващат земеделски площи, в рамките на които естествените условия за производство са сходни и общата площ на които не надвишава 10 % от територията на съответната държава членка.

Освен това площите могат да отговарят на условията за финансово подпомагане и когато:

- най-малко 60 % от земеделската площ отговаря на поне два от критериите, посочени в приложение III, всеки в рамките на не повече от 20 % от определената прагова стойност, или
- най-малко 60 % от земеделската площ се състои от площи, които отговарят на поне един от критериите, посочени в приложение III, по определената прагова стойност и от площи, които отговарят на поне два от критериите, посочени в приложение III, всеки в рамките на не повече от 20 % от определената прагова стойност.

Спазването на тези условия се гарантира на равнище LAU2 или на равнището на ясно определена местна единица, която обхваща една-единствена ясно определена прилежаща географска област с различим икономически и административен облик.

БИОФИЗИЧНИ КРИТЕРИИ ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ГРАНИЦИТЕ НА РАЙОНИТЕ С ПРИРОДНИ ОГРАНИЧЕНИЯ - приложение III от НОВИЯ РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1305/2013 относно подпомагане развитието на селските райони

КРИТЕРИЙ	ОПРЕДЕЛЕНИЕ	ПРАГ
<u>КЛИМАТ</u>		
Ниска температура (*)	Продължителност на вегетационния период (брой дни), определена чрез броя дни със средна дневна температура > 5 °C (LGPT5)	≤ 180 дни
	Сума на производението от температурата по времето (градусодни) за вегетационен период, определен чрез натрупана средна дневна температура > 5 °C.	≤ 1 500 градусодни
Сухота	Дял на годишното количество на валежите (КВ) спрямо годишната потенциална евапотранспирация (ПЕ)	КВ/ПЕ ≤ 0,5
<u>Климат и Почви</u>		
Прекомерна влажност на почвите	Брой дни в рамките на или превишаващи повърхностния капацитет	≥ 230 дни
<u>Почви</u>		
Недостатъчно отводняване на почвите (*)	Райони, които са заблатени през голямата част от годината	Влажни до 80 cm от повърхността над 11 месеца или Почви с лошо или много лошо отводняване или Глеевиден цетови профил до 40 cm от повърхността

Неблагоприятна текстура и каменливост (*)	Относително изобилие на глина, утайки, пясък, органична материя (тегловни %) и грубозърнест материал (волуметрични %)	≥ от обема на най-горния почвен слой са съставени от грубозърнест материал, включително оголени скали, големи скални късове или
		Класът на текстурата в половината или повече (сумарно) от 100 cm от повърхността на почвата е пясъчлив, пясъчливо-глинеца, определени като: % утайки + (2 x % глина) ≤ 30% или Клас на текстурата на най горния почвен слой: Тежки глинести почви (≥ 60% глина) или
		Органични почви (≥ 30% органична материя) от минимум 40 cm или
		Най-горният почвен слой съдържа 30% или повече глина и са налице ветрични свойства до 100 cm от повърхността на почвата
Повърхностна дълбочина на вкореняване	Дълбочина (cm) от повърхността на почвата до консолидирани твърди скали или твърд хоризонт.	≤ 30 cm
Незадоволителни химични свойства (*)	Наличие на соли, обменен натрий, твърде висока киселинност	Съдържание на соли: ≥ 4 deci-Siemens на метър (dS/m) от най-горния почвен слой или
		Съдържание на натрий: ≥ 6 процента обменен натрий (ПОН) в половината или повече (сумарно) от 100 cm от повърхността на почвата или
		Киселинност на почвата: pH ≤ 5 (във водата) в повърхностния слой на почвата
<u>Терен</u>		
Райони със стръмни склонове	Промяна в надморската височина във връзка с планиметричното разстояние (%).	≥ 15 %

На база на критериите посочени по-горе България следва да определи кои райони ще бъдат определени като райони с природни ограничения и по-точно кои ще са планинските и кои ще са районите със съществени природни ограничения на база на новите биофизични критерии, посочени в Приложение III на Регламента. Крайният срок за определянето им е 2018 година като до определянето им ще се прилагат преходни правила, съгласно които на районите, които в програмния период 2007-2013 са допустими, а по новите критерии вече са недопустими, ще се предоставя намаляващо плащане, започващо от не повече от 80% от средното плащане, определено в програмата за периода 2007-2013 г.

3. Какви са стопанствата в планинските райони в България?

От направеното през 2010 година преброяване на земеделските стопанства на територията на цяла България се наблюдава тенденция на голям брой малки стопанства съсредоточени в планинските райони. Малките стопанства най-често са реакция на ниските доходи на домакинствата в селските и градски райони. Голяма част от тези стопанства в планинските райони произвеждат за собствена консумация, а полу - пазарните се поддържат с цел набавяне на допълнителни доходи.

Резултатите от преброяването на земеделските стопанства от 2010 година показват спад на стопанствата в България с 44 % спрямо преброяването от 2003 г. като броят им през 2010 вече е 371 100.

Стопанствата в планинските райони могат да бъдат разделени на три основни групи, на базата на техния стандартен производствен обем² - малки (до 2 000 Евро), средни (от 2 000 до 4000 Евро), големи (от 4 000 до 6 000 Евро). Малък процент – 1.4%, са стопанствата с производствен обем от 6 000 до 8 000 Евро.

3.1 Малки стопанства с производствен обем до 2 000 Евро:

- Най-многобройни са специализираните стопанства за млекопроизводство, като броя им възлиза на 14 912;
- Специализираните стопанства за кореноплодни култури възлизат на 8 693;
- Специализирани стопанства за смесено растениевъдство и животновъдство и такива за отглеждане на тютюн са около 6 500.

3.2 Средни стопанства с производствен обем от 2 000 до 4 000 Евро:

- Най-голям е броят на специализираните стопанства за млекопроизводство в тази група : 3 814;
- Стопанствата с полски култури, комбинирани с млекопроизводство са 2 902;
- За смесено растениевъдство и животновъдство има 1 578 ферми.

² Типът по технико-икономическа насоченост на дадено стопанство се определя от относителния дял на стандартния производствен обем на различните продукти на това стопанство в неговия общ стандартен производствен обем.

3.3 Големи стопанства с производствен обем от 4 000 до 6 000 Евро:

- Стопанствата за млекопроизводство са също с най-голям брой в тази категория, достигаш 922;
- Специализираните стопанства за овцевъдство са 382;
- Ферми със смесено растениевъдство и животновъдство са 279, и;
- Между 100 и 200 на брой са: Специализирани стопанства за кореноплодни култури, Тютюн, Разнообразни полски култури, Комбинирано овцевъдство и говедовъдство, както и Разнообразни тревопасни животни.

3.4 Стопанства с производствен обем над 6 000 Евро:

В тази група се наблюдава тенденция за ограничен брой стопанства, а дори и липса за някои специфични типове земеделско производство. Специализацията на голяма част от фермите в тази група е млекопроизводството – 392 на брой. Стопанствата специализирани за овцевъдство са 216. Значително по-малък е броят и вида на земеделско производство във фермите с висок производствен обем.

В планинските райони преобладават малки стопанства с производствен обем до 2 000 евро. Именно тези ферми имат ключово значение за селското стопанство не само за България но и за ЕС. Те поддържат местните, селски общности и предоставят важни социални, културни и екологични услуги. Продуктите, произлизащи от планините са качествени и с добавена стойност най-често под формата на местни специалитети.

Реалните проблеми пред стопаните в планинските райони и в другите райони с природни ограничения се състоят както в самия процес на производство, така и в преработката и реализацията на произведената продукция. Те най-общо се състоят не само в природните ограничения, за които говорихме по-горе, но и поради липсата на финансови възможности за инвестиции в стопанството за покриване на хигиенните изисквания и за повишаване на конкурентоспособността им, внедряването на иновативни практики за управление на стопанството и много важната, но трудна реализация на произведената продукция свързана с финансирането, логистиката, намирането на сигурни пазари и т.н. В допълнение към тези проблеми трябва да се добави и липсата или недостатъчната информираност на земеделските стопани от планинските и други райони с природни ограничения и наличието на адекватната съветническа услуга за тях. Не на последно място застаряващото население в селските райони по принцип, не само в планинските, дава своето отражение, липсват амбициозни, млади хора, които да се занимават с производството на храни в планинските и другите райони с природни ограничения.

4. Какви са възможностите за преодоляване на пречките пред планинското земеделие?

Новата ОСП 2014-2020 дава изключително добри възможности за подпомагане на планинското земеделие, стига държавата ни да съумее да подбере правилните от набора на инструменти по двата стълба на ОСП – Директни плащания и Програма за развитие на селските райони.

По линия на първия стълб на ОСП 2014-2020 (Регламент 1307/2013 за директните плащания) могат да бъдат приложени следните схеми за подпомагане на земеделските производители в планинските райони и тези с други природни ограничения :

1. Схема за дребните (малките) земеделски стопанства;
2. Доброволно обвързано с производството подпомагане;
3. Плащане за млади земеделски стопани;
4. Плащане за райони с природни ограничения.

Схема за дребни земеделски стопани стопанства

Държавите членки могат да установят схема за дребни земеделски стопани. Земеделските стопани, които през 2015 г. са подали заявление по схемата за единно плащане на площ и отговарят на минималните изисквания за получаване на директни плащания, могат да изберат да участват в схемата за дребни земеделски стопани.

Плащанията по схемата за дребни земеделски стопани заместват всички останали плащания – на хектар, зелените, обвързаните с производството и т.н.

Земеделските стопани, които участват в схемата за дребни земеделски стопани, са освободени от селскостопанските практики, които са **благоприятни за климата и околната среда. (т.нар. зелените практики).**

Размерът на годишното плащане за всеки земеделски стопанин, участващ в схемата за дребни земеделски стопани, трябва да се определи от държавите членки, но сумата не може да е по-малка от **500 евро и да надвишава 1250 евро.**

Важно изискване за тази схема е, че по време на участието си в схемата за дребни земеделски стопани, земеделските стопани трябва да поддържат най-малко такъв брой хектари, които са заявили и са допустими за подпомагане през 2015 година.

Схема обвързано с производство подпомагане

Съгласно Регламент (ЕС) № 1307/2013 относно директните плащания Дял 4 Глава 1, държавите-членки ще могат да използват част от своите национални тавани за директни плащания за обвързана подкрепа в следните сектори: маслодайни семена, зърнени храни, протеинови култури, бобови растения, лен, коноп, ориз, ядки, картофено нишесте, мляко и млечни продукти, семена, овче и козе месо, говеждо и телешко месо, маслиново масло, копринени буби, сух фураж, хмел, захарно цвекло, захарна тръстика и цикория, плодове и зеленчуци. Обвързаното подпомагане е предназначено за региони и сектори, със специфичен вид земеделие или такива със специфични затруднения и са важни по икономически, социални или екологични причини.

По новия Регламент се предвижда обвързаното доплащане да достигне 13 % от общия бюджет, а за сектора на протеиновите култури още два процента.

Обвързаното с производството подпомагане е под формата на годишно плащане и се отпуска в рамките на определени количествени граници и въз основа на определени площи и добиви или определен брой животни.

За изминалият програмен период 2007-2013 България приложи следните схеми за специфична подкрепа по чл. 68 от Регламент 73/2009 (Регламента за директните плащания):

- Схема за подобряване на качеството на плодове и зеленчуци, произвеждани в България;
- Схема за поддържане на производството на краве мляко в икономически уязвими ферми (НДКМ1)
- Схема за поддържане на производство на краве мляко в необлагодетелстваните райони (НДКМ2)
- Схема за поддържане на производството на краве мляко в нитратно уязвими зони (НДКМ3)
- Схема за отглеждане на овце – майки и кози – майки в икономически уязвими общини в Южна България
- Схема за отглеждане на овце – майки и кози – майки в необлагодетелствани райони.

Наред с тези схеми се прилагаха и национални доплащания в сектора на животновъдството, които също биха могли да се използват при изготвяне на схемите за обвързано подпомагане през програмния период 2014-2020 г.

Схема за млади земеделски стопани

Държавите членки предоставят годишно плащане на млади земеделски стопани, които имат право на плащане съгласно схемата за основно плащане или съгласно схемата за единно плащане на площ (“плащане за млади земеделски стопани”).

„Млади земеделски стопани“ означава физически лица:

- а) които за пръв път създават земеделско стопанство като ръководители на стопанството или които вече са създали такова стопанство в рамките на пет години преди подаването за пръв път на заявление по схемата за основно плащане или по схемата за единно плащане на площ; и
- б) които са на не повече от 40 години в годината на подаване на заявлението, посочено в буква а).

Държавите членки могат да определят допълнителни обективни и недискриминационни критерии за подбор за млади земеделски стопани, които подават заявления за плащането за млади земеделски стопани, по отношение на подходящите умения и/или изисквания за обучение.

Плащането за млади земеделски стопани се отпуска на земеделски стопанин за срок от най-много пет години. Този срок се намалява с броя на годините, които са изминали от създаването на стопанството, посочено в буква а) по -горе, и първото подаване на заявлението за плащане за млади земеделски стопани.

Плащане за райони с природни ограничения

Държавите членки могат да отпускат плащане на земеделски стопани, които имат право на плащане по схемата за единно плащане на площ и чиито стопанства се намират изцяло или отчасти в райони с природни ограничения, определени от държавите членки в съответствие с член 32, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 за РСР . (“плащане за райони с природни ограничения”).

С цел финансиране на плащането за райони с природни ограничения, държавите членки могат да решат до 1 август 2014 г. да използват до 5 % от своя годишен национален таван. Те уведомяват Комисията за всяко такова решение до тази дата.

По линия на втори стълб на „Програмата за развитие на селските райони“ се предлага специфично подпомагане на планинските райони и такива с природни ограничения, различни от планинските, или по-точно казано **Плащания за райони, изправени пред природни или други специфични ограничения.**

Вече обяснихме по-горе как ще се определят районите с природни ограничения съгласно 32 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 относно развитие на селските райони. Съгласно Регламента за селските райони плащанията за земеделски стопани в планински райони и в други райони с природни или други специфични ограничения по Програмата за развитие на селските райони ще се отпускат годишно за хектар земеделска площ, за да се компенсират земеделските стопани изцяло или частично за направените допълнителни разходи и пропуснатите доходи, свързани с ограниченията за селскостопанско производство в съответния район.

Допълнителните разходи и пропуснатите доходи трябва да се изчисляват чрез съпоставяне с райони, които не са засегнати от природни или други специфични ограничения, като се вземат предвид плащанията по реда на Регламент (ЕС) № 1307/2013 за директните плащания.

Плащанията ще се отпускат на земеделски стопани, които се ангажират да продължат да упражняват своята селскостопанска дейност в определените райони съгласно член 32 и са активни земеделски стопани по смисъла на член 9 от Регламент (ЕС) № 1307/2013 (Регламента за директните плащания).

Плащанията се фиксират между минималната и максималната сума, установени в приложение I към Регламента. Тези плащания могат да бъдат увеличени в надлежно обосновани случаи с оглед на специфични обстоятелства, които следва да бъдат разяснени в програмите за развитие на селските райони.

- минимален размер за хектар за година, като средна стойност за площта, за която бенефициерът получава подкрепа – 25 евро;
- максимален размер за хектар за година – 250 евро;
- максимален размер за хектар за година в планински райони – 450 евро.

Подходяща мярка за подпомагане на земеделските стопани в планинските райони е мярката по чл. 19, а именно „Развитие на стопанството и стопанската дейност“.

Подпомагането по тази мярка обхваща:

- а) помощ при стартиране за:
  - i) млади земеделски стопани;
  - ii) неселскостопански дейности в селските райони;
  - iii) развитието на малки стопанства;
- б) инвестиции в установяването и развитието на неселскостопански дейности;

в) годишно или еднократно подпомагане на земеделски стопани, отговарящи на условията по схемата за дребни земеделски стопани „схема за дребни земеделски стопани“, които трайно прехвърлят стопанството си на друг земеделски стопанин.

Максималната сума на подпомагането при стартиране е 70 000 евро.

Стартовата помощ се изплаща на най-малко две вноски за максимален срок от пет години. Плащанията могат да бъдат намаляващи. Плащането на последната вноска за стартиране за младите земеделски стопани и за неземеделските дейности се извършва само при коректно изпълнение на бизнес плана.

Други възможности за финансово подпомагане на земеделските стопанства в планинските райони в Република България са дадени от чл.28, чл.29 и чл. 30 от Регламент 1305/2013 на Европейският парламент и на Съвета:

Член 28

Агроекология и климат

Плащанията за агроекология и климат се отпускат на земеделски стопани, групи земеделски стопани или групи земеделски стопани и други лица, стопанисващи земи, които доброволно се задължават да извършват операции, състоящи се от един или повече ангажименти за агроекология и климат по отношение на земеделска земя.

Съгласно действащата в момента Програма за развитие на селските райони 2007-2013 се подпомага прилагането на една или комбинация от агроекологични дейности, включени в следните подмерки:

1. Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС).

Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност

Цели:

- Предотвратяване на бъдещата загуба на съобществата с висока природна стойност в затревените площи, причинено от превръщането им в обработваеми земеделски земи или преизпасването им;
- Запазване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност и свързаните с тях видове чрез насърчаване или възстановяване на традиционните практики за управление на полуприродните затревени площи;
- За тревните площи в защитените територии – ще допринесе за изпълнението на плановете за управление в защитените територии и за запазване на благоприятния консервационен статут на местата от Натура 2000, преди да са влезли в сила задължителните ограничения, наложени от плановете им за управление;
- Принос към постигането на благоприятен консервационен статут за местата по Натура 2000 извън защитените територии, преди да са влезли в сила задължителните ограничения, наложени от плановете им за управление;
- Да се опазва биологичното разнообразие и да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статут на местообитанията и на популациите на птиците.

- Дейността се осъществява на територията на земи с висока природна стойност определени в Програмата за развитие на селските райони. Когато част от физическия блок е определен като ВПС, могат да се прилагат дейностите на територията на целия физически блок (цялата площ на земите с ВПС е около 2 465 560, 2 ха).

2. Опазване на застрашени местни сортове растения и породи животни

Опазване на застрашените местни породи животни

Цели:

- Поддържане на генетичните ресурси чрез увеличаване броя на животните за разплод от местни традиционни породи, които са застрашени от изчезване.
- Подпомагане на местните традиционни породи, които са добре адаптирани към суровите условия на планинското земеделие и имат потенциала да изиграят важна роля в поддържането на традиционните системи за паша в планинските и полу-планинските райони.
- Опазване на генетичните ресурси, естествено адаптирани към местните и регионални условия.

Опазване на застрашени местни сортове растения

Цели:

- Поддържане на генетичните ресурси чрез увеличаване броя на площите, засети с местни сортове растения, застрашени от изчезване;
- Подпомагане на местните традиционни сортове, които са добре адаптирани към почвено-климатичните условия на страната и изискващи по-малка или никаква употреба на минерални торове и препарати за растителна защита;

3. Традиционни практики за сезонна паша на животните (Пастаролизъм)

Цели:

- Подкрепа на традиционните практики на сезонна паша на животните в полу-естествените пасища с висока природна стойност в определените планински райони, използвайки традиционни методи за отглеждане на животните;
- Превръщане на пашата в средство за опазване и поддържане на местообитанията и видовете във високопланинските райони ;
- Да се насърчи използването на високопланинските пасища от традиционни породи животни, адаптирани към тези условия
- Насърчаване използването на каракачански кучета като ефикасен и екологосъобразен метод за защита на домашните животни от нападение на едри хищници (вълци, мечки, чакали и рисове);
- Да се съхрани биоразнообразието в специфичните планински райони;

Дейността се прилага на всички Национални паркове на територията на България – Централен балкан, Рила и Пирин.

Нива на подпомагане по новата мярка „Агроекология и климат“ от новия регламент (ЕС) № 1305/2013 относно подпомагане развитието на селските райони

Във всеки случай, подпомагането не може да надхвърля максимално допустимите нива:

- за едногодишни култури - 600 евро/ха;
- за многогодишни култури - 900 евро/ха
- за друг начин на земеползване - 450 евро/ха;
- за застрашени от изчезване местни породи - 200 евро/ЖЕ.

Член 29

Биологично земеделие

1. Подпомагането по настоящата мярка се предоставя на хектар земеделска площ, на земеделски стопани или групи земеделски стопани, които доброволно се ангажират да преминат към или да поддържат практиките и методите за биологично земеделие, определени в Регламент (ЕО) № 834/2007

Биологичното земеделие преследва следните общи цели:

1. Въвежда устойчива система за управление на земеделието, която:

а) е съобразена със системите и циклите на природата и запазва и подобрява здравето на почвата, водата, растенията и животните и равновесието между тях;

б) допринася за висока степен на биологичното разнообразие;

в) използва по отговорен начин енергията и природните ресурси, като вода, почва, органична материя и въздух;

г) спазва високи стандарти за благосъстояние на животните и по-конкретно удовлетворява специфичните за съответния вид поведенчески потребности на животните.

2. Да цели произвеждането на висококачествени продукти;

3. Да цели произвеждането на голямо разнообразие от храни и други земеделски продукти, които отговарят на потребителското търсене на стоки, произведени, чрез прилагане на процеси, които не вредят на околната среда, човешкото здраве, здравето на растенията или здравето и благосъстоянието на животните.

4. Кандидатите за подпомагане поемат ангажимент да прилагат методите на биологично производство за период от пет до седем години.

Видове операции

Подпомагането по тази мярка може да бъде за:

- За стопанства в период на преход - преминаване на стопанството от конвенционално към биологично;
- За биологични стопанства съгласно дефинициите на Регламент 834/2007 относно биологичното производство и етикетването на биологични продукти.

Бенефициенти

По мярката могат да кандидатстват - земеделски производители или група от земеделски производители (физически и юридически лица и еднолични търговци).

Нива на подпомагане

Максималният размер на финансовата помощ по мярката е определен в Приложение I на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г., както следва:

- 600 евро/ха. – за едногодишни култури;
- 900 евро/ха. – за многогодишни култури;
- 450 евро/ха. – за друг начин на земеползване.

Член 30

Плащания по „Натура 2000“ и Рамковата директива за водите

1. Подкрепата по тази мярка се отпуска годишно за хектар земеделска площ или за хектар гора, за да компенсират бенефициерите за допълнителните разходи и пропуснатите доходи, произтичащи от неблагоприятните условия във въпросните райони, свързани с изпълнението на Директива 92/43/ЕИО и Директива 2009/147/ЕО, както и на Рамковата директива за водите.

Помощта се предоставя на земеделски стопани и на частни горски стопани и асоциации на частни горски стопани. В надлежно обосновани случаи подпомагане може да се предостави и на други лица, стопанисващи земи.

Нива на подпомагане

Максималният размер на финансовата помощ по мярката е определен в Приложение I на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г., както следва:

- 500 евро/ха - максимален размер за хектар за година през първоначалния период, не по-дълъг от пет години;
- 200 евро/ха - максимален размер за хектар за година;
- 50 евро/ха минимален размер на плащанията по Рамковата директива за водите за хектар за година.

Много интересна възможност предоставя чл. 7 от Регламента, където се предвижда в обхвата на Програмата за развитие на селските райони да включим и тематична подпрограма за планинските райони. Тематичните подпрограми могат да задоволяват и специфични нужди, свързани с преструктурирането на селскостопански сектори със значително влияние върху развитието на определен селски район.

В Приложение IV на Регламента се съдържа примерен списък на мерките и операциите от особено значение за тематичните подпрограми, посочени в чл. 7 и в това приложение за подпрограмата за планинските райони са включени следните мерки:

Плащания за райони с природни или други специфични ограничения

Агроекологични дейности и операции във връзка с климата

Сътрудничество

Инвестиции във физически активи

Развитие на стопанства и предприятия в селските райони

Схеми за качеството за селскостопански продукти и храни

Създаване на агролесовъдни системи

Основни услуги и обновяване на селата в селските райони

Трансфер на знания и действия за осведомяване

Консултантски услуги, услуги по управление на стопанство и услуги по заместване в стопанство

Създаване на групи на производителите

Подход LEADER

По отношение на тематичната подпрограма за планинските райони ставката може да бъде увеличена само по мярката за Инвестиции във физически активи, а именно от 40 % на 60% от допустимата инвестиция.

Прилагането на тематична подпрограма за планинските райони ще спомогне за развитието на малките стопанства разположени в районите с природни ограничения, които имат малко количество продукция, но достатъчно да се предлага на пазара като продукти с добавена стойност.

Внимание заслужава и мярката по чл. 16 от Регламента за РСР, където се предвижда подпомагане за присъединяването за първи път на земеделски стопани и групи от земеделски стопани към схеми за качество, установени съгласно изброени регламенти и разпоредби. От тях интерес представлява Регламент (ЕС) № 1151/2012 относно схемите за качество на селскостопанските продукти и храни. Наред с останалите схеми за качество в чл. 31 този Регламент се предвижда доброволна схема за качество на планинските продукти. Терминът „планински продукт“ се въвежда като незадължителен

термин за качество. Този термин се използва само за описание на продуктите, предназначени за консумация от човека, включени в списъка в приложение I към Договора, за които:

а) едновременно и суровините и фуражите за селскостопанските животни, произлизат главно от планински райони;

б) при преработените продукти, преработката също се извършва в планински райони. За целите на тази схема „планински райони“ са районите, определени по смисъла на Регламента за селските райони. На Комисията се предоставя правомощието да приема делегирани актове за определяне на условията, при които се разрешава суровините или

фуражите да идват извън планинските райони, условията при които се разрешава преработката на продуктите да се извършва извън планинските райони в географски район, който следва да се определи, и за определянето на този географски район.

Регламентът за РСР предвижда и за схемата за планинските продукти субсидия в размер на 3 000 евро за стопанство за година.

Особено внимание заслужават и схемите, свързани с прилагането на **иновации в следващия програмен период**. Конкретно по темата за иновации сме подготвили отделен материал, който може да бъде намерен **ТУК**. Иновациите, тази ключова тема в новия програмен период ще адресира мерки за развитие на селските райони, както например: „трансфер на знания“, „сътрудничество“ и „инвестиции във физически активи“. Европейското партньорство за иновации ще насърчава ефективно използване на ресурси, производителност, ниски емисии и благоприятно за климата развитие на селското и горското стопанство. Целите на Европейското партньорство за иновации ще се постигнат чрез сближаване и по-тясно сътрудничество между селското стопанство и изследователските среди.

„МЕСТНИ ПРОДУКТИ“ (Local farming)

Най-накрая бихме искали да обърнем внимание на още един аспект от планинското земеделие, а именно реализацията на продукцията, произведена в планинските райони. Тук бихме искали да обърнем и внимание върху предложението на Европейската Комисия за пускане на етикет „местно производство на пазара на ЕС“. Наблюдаващата се тенденция за повишение на интереса на потребителите към местно произведените продукти, поражда нуждата за създаване на схеми за етикетиране на местно произведени продукти и засилване на директните продажби. Това предложение ще помогне на потребителите да идентифицират по-лесно локално произхождащи хранителни продукти. По данни на AgraEurope, във Великобритания, 70% от анкетираните консуматори твърдят, че имат желание да купуват „местни“ продукти, а във Франция 71% и Испания 47% от анкетираните смятат че е важно да купуват местни продукти. Голяма част от анкетираните признават, че за тях е много трудно да разберат дали един продукт е с местно производство. Въпреки че, все още няма официално предложение или ново законодателство във връзка с етикетирането на „местни продукти“, са направени проучвания по отношение на къси вериги, директни продажби и етикетиране. Евентуалното въвеждане на схеми за етикетиране, ще бъде по желание от производителите, тъй като това неизбежно ще доведе до допълнителни разходи, което ще оскъпи крайните продукти. От доклад на Комисията става ясно, че на този етап не съществува единно определение на понятието „местни“ продукти. Въпреки че, на пръв поглед всички биха били единодушни че, терминът означава относително малка географска област, няма законно определение което да уточни разстояние, което може да варира между 20 км и 100 км от мястото на производство. На този етап единствено консуматора може да определи по собствена

преценка и критерии дали един продукт е местен или не, но с въвеждането на схемата за етикетиране това ще се промени, като ще улесни и производителите и потребителите с единни, ясни и точни критерии за произход на даден продукт.

Във връзка с местното производство темата за реализацията на „планинските продукти“ (**mountain farming**) също има своето място. 65% от европейците имат положителна нагласа към храните „от планината“, т.е. идващи от малките ферми, разположени в планинските райони. Тези продукти са свързани с автентичните традиции на региона, екологично чисти съставки и домашното производство, смятат потребителите. Това показват данните от проучване на Европейската Комисия. Популярността на тези продукти от малките ферми водят до комерсиализацията на самите храни, а също така и до заблуди. В някои държави от ЕС например има специален режим на контрол върху етикетирането на храните от малките ферми. Въпреки това обаче проучването показва, че и в този случай може да има нарушения и потребителите да са заблуждавани от етикета „от планината“. По данни на комисията голям дял от „планинското производство“ се пада на млечното животновъдство (28% от всички ферми се занимават с производството на мляко и млечни продукти), следвано от отглеждането на животни за месо (16%). По отношение на производството на мляко основно то е краве, а отглеждането на крави е най-разпространено в планинските райони на Германия, Франция, Чехия, Словакия, Словения и Австрия. Отглеждането на кози и овце за мляко пък е застъпено най-вече в Гърция. От планините идват още плодове (най-вече круши и ябълки) и мед. Продуктите от малките планински ферми се радват на популярност и в България.

Темата за реализация на планинските продукти изисква отделно представяне, което Института ще развие на по-късен етап в отделна разработка, за която ще ви информираме на нашия сайт www.agroinnovations.bg.

Библиография

Santini, F., Guri, F., & Paloma, S. G. (2013). Labelling of agricultural food and products of mountain farming. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2013/mountain-farming/fulltext_en.pdf

EuroMarc. (н.д.). EuroMarc - Mountain Agrofood products in Europe, their consumers, retailers and local initiatives. Извлечено от Euromontana: http://www.euromontana.org/images/stories/projets/EuroMARC/docs_NL_et_actes/euromarc_sum_wp5_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, D.-G. F. (16 December 2009 r.). New Insights into Mountain Farming in the European Union. Brussels.

“State of play of CAP measure: “Setting up of Young Farmers” in the European Union. Извлечено от: http://enrd.ec.europa.eu/themes/agriculture/young-farmers/bg/young-farmers_bg.cfm

Предложение за Разработване на тематична подпрограма „Биологично земеделие“ Към Програмата за Развитие на селските райони 2014-2020. Извлечено от: <http://www.bioselena.com/public/files/news/86/files/28.pdf>

„ЕС призовава за внимание към етикета „планински храни“ Доклад показва, че европейците имат положителна нагласа към продуктите, произведени в малки ферми. Извлечено от:

<http://www.investor.bg/evroproekti/264/a/es-prizova-za-vnimanie-kym-etiketa-planinski-hrani-,146317/>